

Suomessa palkansaajien ostovoima on suhteellisen heikko, mutta työvoimakustannukset ovat korkeat – vai ovatko? Mitä voidaan sanoa suomalaisten työvoimakustannusten tasosta kansainvälisten vertailujen perusteella?

Työvoimakustannukset Suomessa – missä mennään?

Pekka Sauramo
Tutkimuskoordinaattori
Palkansaajien tutkimuslaitos

Euroaika on lisännyt kiinnostusta ja myös tarvetta kansainvälisiin palkka- ja kustannustasovertailuihin. Tulopoliittinen selvitystoimikunta teetti ennen viimeisintä sopimuskierrosta selvityksen (Kouvonen 2002), jossa tarkasteltiin suomalaisen palkansaajan ansiotasoa ja ostovoimaa euronäkökulmasta.

Selvityksen mukaan keskimääräisen suomalaisen palkansaajan ansiotaso bruttokuukausipalkalla mitattuna oli 1990-luvun lopulla suunnilleen eurooppalaista keskitasoa.

Pelkkiä bruttokuukausipalkkoja vertaamalla ei tietenkään päästä perille palkkojen ostovoimasta, johon vaikut-

Pekka Sauramo toimii Palkansaajien tutkimuslaitoksen enustepäällikkönä ja makrotalouden tutkimuskoordinaattorina.

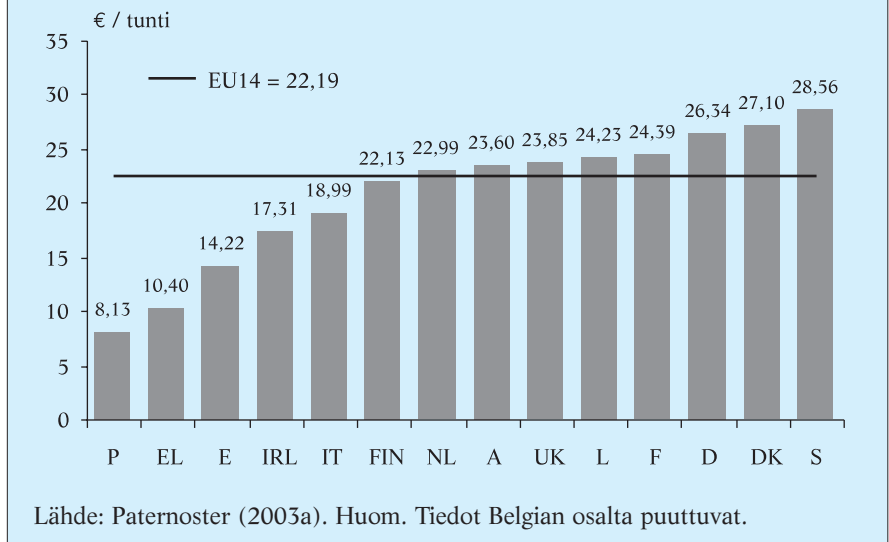
tavat myös kunkin maan hintataso ja palkkaverotus. Kun palkkojen ostovoimaa verrataan ottamalla huomioon eri maiden hintataseerot, suomalaisen palkansaajan asema vertailussa heikenee selvityksen perusteella oleellisesti. Onhan hintataso Suomessa korkeampi kuin EU-maissa keskimäärin.

Tulopoliittisen selvitystoimikunnan selvityksen nojalla suomalaista palkkatasoa ei voi pitää korkeana – jos palkkaa pidetään palkansaajan ostovoiman lähteenä. Yrityksen näkökulmasta palkka on kuitenkin kustannus, ja on mahdollista, että matalakin palkka on yritykselle korkea kustannus.

Työvoimakustannukset suunnilleen EU-keskitasoa

Tulopoliittisen selvitystoimikunnan selvityksen mukaan Suomen työvoimakustannukset olivat 1990-luvulla suunnilleen samalla tasolla kuin EU-maissa keskimäärin. Koska EU:n virallinen tilastotoimisto Eurostat on julkaissut uutta vertailevaa tietoa työvoimakustannusten tasosta EU-maissa vuodelta 2000, selvityksen antamaa kuvaa Suo-

Kuvio 1. Työn hinta EU-maissa v. 2000.¹

men työvoimakustannuksista voidaan täydentää.

Eurostatin työvoimakustannusvertailut perustuvat yksityisellä sektorilla teetetyistä työtunnista koituvien kustannusten vertailemiseen mahdollisimman yhdenmukaisella tavalla. Palkkojen ja työnantajien sosiaalivakuutusmaksujen

lisäksi kustannuksiin sisällytetään mahdollisimman kattavasti myös muita työvoimakustannuksia, esimerkiksi koulutuksesta ja rekrytoimisesta koituvia kustannuksia. Palkat, jotka sisältävät myös erilaiset bonus- ja sairausajan palkat, muodostavat yhdessä työnantajien sosiaalivakuutusmaksujen kanssa kuitenkin tärkeimmät kustannuserojen lähteet.

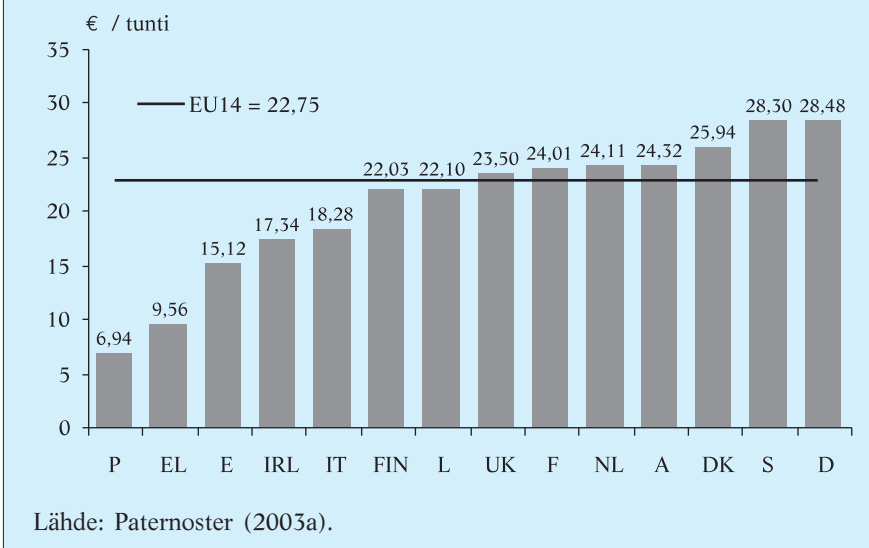
Vuonna 2000 Suomen työvoimakustannukset olivat 14 EU-maan joukossa keskitasoa (kuviokuva 1). Maiden välisessä järjestyksessä Suomi sijoittui kuitenkin hieman keskivälin alapuolelle eli yhdeksänneksi. Korkeimmat työvoimakustannukset olivat Ruotsissa, Tanskassa ja Saksassa. Suomen alapuolelle jäivät Italia, Irlanti, Espanja, Kreikka ja Portugali.

Pekka Sauramon mielestä Suomi on edullisten työvoimakustannusten maa.

¹ Maiden lyhenteet: P = Portugali, EL = Kreikka, E = Espanja, IRL = Irlanti, IT = Italia, FIN = Suomi, NL = Alankomaat, A = Itävalta, UK = Yhdistyneet Kuningaskunnat, L = Luxemburg, F = Ranska, D = Saksa, DK = Tanska ja S = Ruotsi.

Kuvio 2. Työn hinta tehdateollisuudessa EU-maissa v. 2000.

Teollisuuden työvoimakustannukset alle EU:n keskitason

Kansainvälisen kilpailun takia teollisuuden työvoimakustannusten vertailu ansaitsee erityishuomion. Perinteisesti työvoimakustannusvertailujen tekeminen on ollut helpointa teollisuuden osalta, koska vertailukelpoisia tietoja on ollut eniten saatavilla.

Rajoittuminen teollisuuteen ei muuta vertailun tulosta oleellisesti. Suomen sijoitus pysyy yhdeksäntenä (kuvio 2). Teollisuuden keskimääräinen kustannustaso oli vuonna 2000 jonkin verran EU-maiden keskitasoa alhaisempi. Tämä on huomionarvoinen seikka muun muassa siksi, että Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton (TT 2002) selvityksen perusteella Suomen kustannustaso oli vuotta myöhemmin eli vuonna 2001 neljänneksi korkein EU-maista. TT:n selvityksen perusteella kustannustaso oli tuolloin korkeampi kuin esimerkiksi Ruotsissa, Isossa-Britanniassa ja Ranskassa. Valuuttakurssien vaihtelut, esimerkiksi kruunun heikkeneminen euroon verrattuna, voivat muuttaa vertailuasetelmia nopeastikin, mutta niillä ei voida selittää kaikkia eroja kahden selvityksen välillä. Kahden selvityksen antama eri-

lainen kuva johtunee myös joistakin eroista kustannusten laskemistavoissa.

Samalla tavalla kuin pelkkien bruttokuukausiansioiden vertaaminen saattaa antaa harhaanjohtavan kuvan palkansaajien ostovoimasta, myös pelkkien työtuntia kohden laskettujen työvoimakustannusten vertaaminen saattaa antaa harhaanjohtavan kuvan työvoimakustannusten tosiasiallisesta tasosta. Tosiasialliseen kustannustasoon vaikuttaa ratkaisevasti työn tuottavuuden taso: mitä enemmän tavaroita ja palveluksia yhden työtunnin työpanoksella saadaan aikaan, sitä enemmän yrityksillä on varaa maksaa tehdystä työtunnista yrityksen ajautumatta kustannuskriisiin.

Tosiasiallisten kustannustasojen vertaaminen edellyttääkin sitä, että erot työn tuottavuudessa otettaisiin huomioon. Tätä hankaloittaa kuitenkin oleellisesti se, että toimialoittaista tietoa työn tuottavuuden tasoeroista eri maiden välillä on niukalti saatavilla. Esimerkiksi koko tehdasteollisuuden osalta tietoa tasoeroista on olemassa, mutta teollisuuden yksittäisten toimialojen

osalta tietoa ei välttämättä ole. Perussyy tiedon niukkuuteen on vaikeus muodostaa vertailukelpoista tietoa.

Jotakin vertailukelpoista, työn tuottavuuden tasoerojakin kuvastavaa tietoa on silti olemassa. Yksi tapa pyrkiä ottamaan huomioon samanaikaisesti sekä työvoimakustannukset että työn tuottavuuden taso on vertailla funktionaalisen tulojaon tilaa – eli työvoimakustannusten osuutta toimialalla syntyneistä kokonaistuloista – eri maissa eri toimialoilla. Tätä tietoa on tuottanut muun muassa Eurostat.

Mitä pienempi on työvoimakustannusten osuus toimialalla syntyneistä tuloista eli arvonlisäyksestä, sitä pienemmän rasisitteen työvoimakustannukset muodostavat. Koska korkea työn tuottavuus laskee työvoimakustannusten osuutta, osuuden suuruuden vaihtelut kuvastavat paitsi työvoimakustannusten tasoa myös työn tuottavuuden tasoa. Tulkintoja hankaloittaa kuitenkin se, että erot työvoimakustannusten osuudessa kuvastavat myös muuta kuin suhteellisia eroja työvoimakustannusten suuruudessa ja työn tuottavuudessa: ne heijastavat myös eroja yritysten tuottamien tavaroiden ja palvelusten hinnoissa. Nämä erot voivat puolestaan kuvastaa monia eri tekijöitä, esimerkiksi eroja eri markkinoiden kilpailullisuudessa.

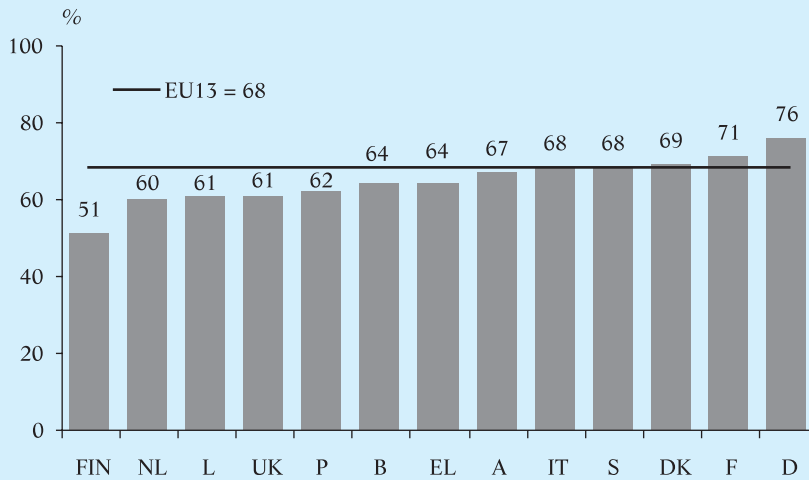
Koska pelkkien kuvien 1 ja 2 kuvaamien kustannustietojen esittäminen voi johtaa aivan väärin tulkintoihin työvoimakustannusten todellisesta tasosta eri maissa, niiden tulkinnassa kannattaa hyödyntää myös tietoja funktionaalisen tulojaosta – siitäkin huolimatta, että

myös näiden lukujen tulkintaan liittyy paljon ongelmia.

Ei esimerkiksi voida päätellä suoraan niin, että mitä pienemmän osuuden palkansaajat saavat kansantulokakusta jossakin maassa, sitä pienemmän rasisitteen työvoimakustannukset muodostavat. Saattavathan erot palkkojen

Työvoimakustannusten tosiasiallinen taso riippuu myös työn tuottavuudesta ja tuotteiden hinnoista.

Kuvio 3. Työvoimakustannusten osuus arvonlisäyksestä tehdasteollisuudessa EU-maissa v. 2000.

Lähde: Paternoster (2003a).

Huom. B = Belgia, vertailusta puuttuvat Irlanti ja Espanja.

kansantulo-osuudessa kuvastaa ainoastaan elinkeinorakenteen muutoksia. Toisaalta mitä samankaltaisempia tietyt toimialat ovat, sitä järkevämpää työvoimakustannusten osuuksien vertailu tällaisten toimialojen välillä on. On mielekkäämpää verrata työvoimakustannusten osuutta paperiteollisuudessa kahden maan välillä kuin verrata palkkojen osuutta koko kansantulosta näissä maissa.

Teollisuudessa palkkojen osuus EU-maiden alhaisin

Kun teollisuuden työvoimakustannusten vertailua täydennetään funktionaalisen tulojaon tarkastelulla, esimerkiksi Suomen asema muuttuu selvästi (kuvio 3). Vertailussa mukana olevista 13 EU-maasta työvoimakustannusten osuus arvonlisäyksestä on Suomessa selvästi alhaisin. Tulos ei sinänsä ole yllättävä, koska työn tuottavuuden taso on Suomen tehdasteollisuudessa paitsi EU:n myös koko maailman huipputasoa. Tähän vaikuttaa oleellisesti – ja tätä eivät TT:n edustajat unohda korostaa – sähköteknisen alan merkittävä osuus Suomen teollisuudessa.

Vaikka työvoimakustannusten hämmentävän alhaisessa osuudessa kuvastuikin sähköteknisen teollisuuden mer-

kitys ja korkea työn tuottavuus – sekä huippuhyvä kannattavuus – alhainen työvoimakustannusten osuus ei ole ainoastaan sähköteknistä teollisuutta luonnehtiva piirre (taulukko 1). Useimmilla teollisuuden toimialoilla työvoimakustannusten osuus arvonlisäyksestä on alle EU-keskiarvon – ja lisäksi selvästi. Esimerkiksi paperiteollisuudessa työvoimakustannusten osuus on Portugalin jälkeen toiseksi alhaisin. Tärkeimmät poikkeukset ovat elintarviketeollisuus ja vaateteollisuus.

Vaikka taulukon 1 lukujen tulkinta ei olekaan suoraviivaista, ne kuvastavat osaltaan suomalaisten teollisuusyritysten erittäin hyvää keskimääräistä kannattavuutta. Kohtuullisiin työvoimakustannuksiin on liittynyt ilmeisen korkea työn tuottavuuden taso – ja kannattavuutta tukeneet hinnat. Pelkästään taulukon 1 lukujen perusteella on kuitenkin vaikeata päätellä, mikä on ollut yhtäältä työn tuottavuuden ja toisaalta hintojen keskinäinen merkitys.

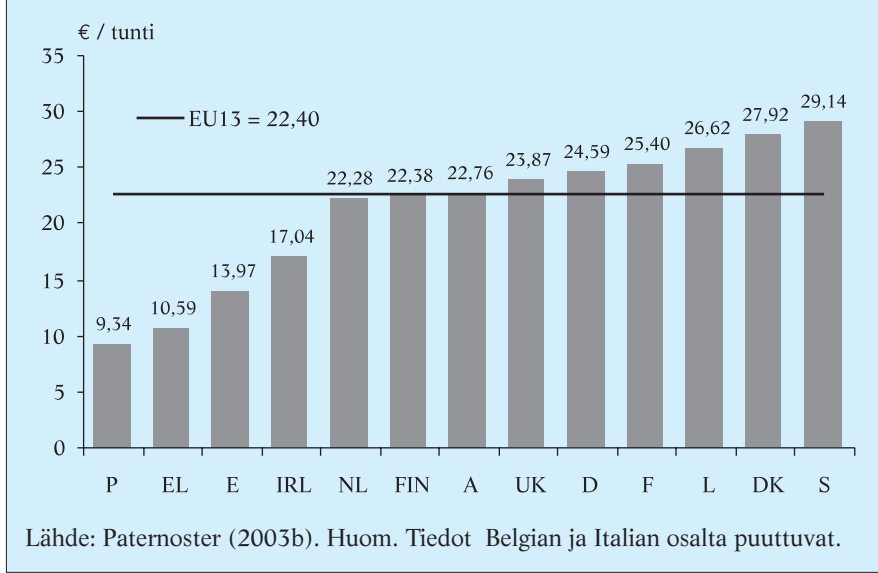
Taulukko 1. Työvoimakustannusten prosentuaalinen osuus arvonlisäyksestä eri palvelualoilla v. 2000 Suomessa ja EU-maissa keskimäärin.

	Suomi	EU13	Järjestys
Tehdasteollisuus	51	68	13
Perusteollisuus	54	68	13
Elintarvikkeet, juomat	70	62	2
Tekstiilit ja tekstiilituotteet	66	72	11
Vaatteet	85	75	6
Nahka- ja kenkätuotteet	71	70	8
Puutavara ja puutuotteet	64	75	11
Massa, paperi ja paperituotteet	34	55	11
Kustantaminen ja painaminen	69	67	6
Metallien jalostus	47	65	13
Metallituotteiden valmistus	69	75	11
Kemian teollisuus	43	51	12
Metalliteollisuus			
(pl. metallin perusteollisuus)	47	74	13
– Koneet ja laitteet	69	76	9
– Radio-, TV- ja tietoliikennevälineet	25	60	12

Lähde: Eurostat (2003), Table 18.

Huom. Vertailusta puuttuvat Irlanti ja Kreikka. Sarakkeen ”Järjestys” luvut kuvaavat kunkin toimialan osalta Suomen sijoitusta 13 (tai 12) maan joukossa. Mitä suurempi luku on, sitä alhaisempi palkkojen osuus Suomessa on ollut verrattuna muihin EU-maihin. Perusteollisuuteen luetaan kaikki taulukon toimialat elintarviketeollisuudesta metallituotteiden valmistukseen (sekä muutama pieni taulukosta pois jätetty toimiala).

Kuvio 4. Työn hinta palveluelinkeinoissa EU-maissa v. 2000.

Palveluissa työvoimakustannukset EU:n keskitasoa

Palveluelinkeinoissa työvoimakustannukset olivat vuonna 2000 EU-maiden joukossa keskitasoa (kuvio 4). Joillakin palvelualoilla kustannukset olivat jonkin verran keskitason yläpuolella, joillakin alapuolella (kuvio 5). Jonkin verran keskitason yläpuolella ne olivat esimerkiksi kaupan alalla. Selvästi keskitason alapuolella ne olivat rahoitus- ja vakuutus toiminnassa. Suomalaisen palkkaerojen pienuus kuvastuikin vertailussa siten, että tällä korkeimman keskimääräisen palkka- ja kustannustason toimialalla ero EU-keskiarvoon on selvä.

Viimeaikaisessa suomalaisessa keskustelussa on ollut näkyvästi esillä näkemys, jonka mukaan palkkaerojen pienuus on kuvastunut Suomessa työllistymistä estävinä liian korkeina työvoimakustannuksina perinteisillä matalapalkka-aloilla. Näistä toimialoista työvoimakustannusten taso hotelli- ja ravintola-alalla oli vuonna 2000 suunnilleen EU:n keskitasoa. Toisaalta kaupan alalla ne olivat jonkin verran keskitason yläpuolella. Vaikka kuvion 5 lukujen perusteella voimakkaiden johdopäätösten tekeminen on huteralla

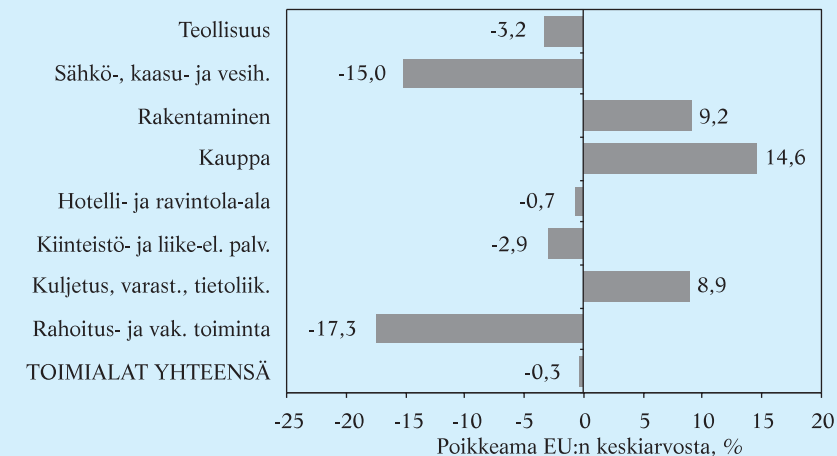
pohjalla, kuvion luvut ehkä kuitenkin tukevat lähinnä näkemystä, jonka mukaan suomalaisten palkkaerojen pienuus näkyy pikemminkin suhteellisen alhaisena työn hintana suhteellisen korkean ansiotason toimialoilla kuin suhteellisen korkeina palkkoina matalapalkka-aloilla.

Kuviot 4 ja 5 antavat kuitenkin vain pintapuolisen käsityksen työvoimakus-

tannusten tasosta palvelualoilla. Lukujen antamaa kuvaa tulisi täydentää suhteuttamalla ne työn tuottavuuteen. Vertailun mahdollistavia tietoja palvelualojen tuottavuudesta ei kuitenkaan ole EU-maista olemassa. Lisätietoa työvoimakustannusten muodostamasta rasitteesta eri palvelualoilla antaa kuitenkin työvoimakustannusten suhde kullakin toimialalla syntyneisiin kaikkiin tuloihin (taulukko 2).

Suomessa työvoimakustannusten osuus palvelualoilla on EU-maiden keskitasoa. Vertailtaessa työvoimakustannusten osuutta yksittäisillä palvelualoilla Suomen tyypillinen sijoitus on keskivaiheilla. Vaikka keskimääräiset työvoimakustannukset kaupan alalla olivat korkeammat kuin EU-maissa keskimäärin, palkkojen osuus on hieman alle EU-keskiarvon. Eri maiden välisessä vertailussa Suomen sijoitus on yhdeksäs. Suomessa työvoimakustannusten muodostamaa rasitetta vähentää kaupan alalla joko työn tuottavuuden suhteellisen korkea taso tai yritysten tuottamista palveluista saama suhteellisen korkea hinta – tai molemmat tekijät. Pelkästään taulukon 2 perusteella ei voida päätellä, kumman tekijän merkitys on tärkeämpi.

Kuvio 5. Työvoimakustannukset toimialoittain Suomessa verrattuna EU:n vastaavien toimialojen keskiarvoon v. 2000.

Lähde: Paternoster (2003a), Eurostat ja PT.

Taulukko 2. Työvoimakustannusten prosentuaalinen osuus arvonlisäyksestä eri palvelualoilla v. 2000 Suomessa ja EU-maissa keskimäärin.

	Suomi	EU13	Järjestys
Palvelut	67	67	7
Kauppa	67	69	9
– Tukkukauppa	61	64	10
– Vähittäiskauppa	72	75	9
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	79	73	6
– Majoitustoiminta	69	63	4
– Ravitsemistoiminta	84	77	7
Kuljetus ja liikenne	66	66	6
– Maaliikenne	78	83	9
Kiinteistö- ja liike-elämän palvelut	67	63	6

Lähde: Eurostat (2003), Table 20.

Huom. Ks. Taulukon 1 huomautus. Vertailusta puuttuu rahoitus- ja vakuutusala

Suomi vuonna 2000: edullisen työvoiman maa

Eurostatin keräämien tietojen perusteella työvoimakustannusten suhteellinen taso oli Suomessa vuonna 2000 edullinen. Kustannustason edullisuus korostui teollisuudessa, mutta palvelualoillakaan työvoimakustannusten muodostama rasitus ei ollut EU-maiden keskimääräistä tasoa korkeampi.

Puhuminen teollisuuden ja palvelualojen keskimääräisestä kustannustasosta voi kuitenkin olla harhaanjohtavaa, koska tilanne teollisuuden ja palvelusektorin eri toimialoilla saattaa vaihdella suurestikin. Lisäksi eri maissa teollisuus ja palvelualat saattavat koostua merkitykseltään hyvinkin erilaisista toimialoista.

Suomessa näyttäisi työn hinta olevan suhteellisen alhainen korkean ansiotason aloilla eikä niinkään korkea matalapalkka-aloilla.

Eurostatin tilastojen valossa arviota suomalaisten työvoimakustannusten edullisuudesta ei kuitenkaan tarvitse muuttaa, vaikka vertailu suoritettaisiin tarkastelemalla työvoimakustannusten tasoa yksittäisillä toimialoilla. Tämä ei silti tarkoita sitä, etteikö työvoimakustannusten muodostama rasite voisi vaihdella selvästikin eri toimialoilla. Suomen teolli-

suudessa elintarviketeollisuus ja sähkötekninen teollisuus muodostavat ääripäät.

Tässä kirjoituksessa työvoimakustannusten edullisuutta on tarkasteltu vertaamalla paitsi työn hintaa eri toimialoilla EU-maissa myös työvoimakustannusten suhdetta eri toimialoilla syntyneisiin kaikkiin tuloihin. Tämä on yksi tapa yrittää ottaa huomioon tuottavuuden tasoerot, joista on vertailukelpoista tietoa saatavilla hyvin niukasti. Tuottavuuserojen huomioon ottaminen on kuitenkin välttämätöntä, kun yritetään muodostaa käsitys työvoimakustannusten muodostamasta todellisesta rasitteesta. EU-maista Portugalissa on kaikkein alhaisimmat euroina ilmaistut

työvoimakustannukset. Siitä huolimatta yritysten keskimääräinen kannattavuus on voinut olla selvästi parempi esimerkiksi Suomessa, jossa työn tuottavuuden keskimääräinen taso on selvästi Portugalin tasoa korkeampi. Työn tuottavuudesta tulisikin saada nykyistä parempaa vertailukelpoista tietoa, jotta pohja kansainvälisille työvoimakustannusvertailuille vahvistuisi.

KIRJALLISUUS

Eurostat (2003), Employment in the market economy in the European Union – An analysis of the structural business statistics.

Kouvonen, S (2002), Suomalaisen palkansaajan ansiotaso ja ostovoima euro-näkökulmasta, Tilastokeskus, Raportti 8.10.2002.

Paternoster, A. (2003a), Labour Costs Survey 2000, EU Member States and Candidate Countries, Statistics in focus, Theme 3–18/2003, Eurostat.

Paternoster, A. (2003b), Labour Costs Survey 2000, Member States, Statistics in focus, Theme 3–7/2003, Eurostat.

TT (2002), Kansainväliset palkkaver-tailut, toukokuu 2002.